

Kas eesti keel säilib teaduskeelena?

Väino Sinisalu – EA peatoimetaja

„Kui ma nüüd kuulen jutte doktoriõppe üleviimisest inglise keelele ja väitekirjade kohustuslikust kirjutamisest inglise keeles, [-] siis tundub mulle, et Nõukogude aeg on klantsima löödud kuues tagasi tulnud. [-] ...kui Eestis minnakse kallale eesti keele staatusele, siis selle tagajärjeks saab olla üksnes kultuuriliselt pidetu rahvas“. Nii kirjutas keeleteadlane Mati Hint selle aasta 21. septembri Postimehes. Eelnevalt olid mitmed ajalehed avaldanud kirjatükke vajadusest üle minna ingliskeelsele doktoriõppele.

Kas meid ähvardab tõesti eesti keele kui kultuurkeelega kadumine? Kui kaob eesti teaduskeel, kaob eestikeelne kirjandus ja eesti keel maailma kultuurkeelte seast. Probleem on tõepoolest olemas ja selle lahendus, olgu etteruttavalt öeldud, sõltub meist – eestlastest.

Tänapäeva maailmas on lisaks paljudele suundumustele veel kaks objektiivset ja vältimatut protsessi: üleilmastumine ja inglise keele võidukäik teaduskeelena. Teadus on ja selle saavutused kuuluvad kogu inimkonnale ning ühise keele vahendusel saavad nad kõigile arusaadavaks.

Arstiteaduskonna dekaani prof Toomas Asseri sõnul on juba praegu enamik biomeditsiini-doktoritõid kirjutatud inglise keeles, neid oponeerivad sageli oma ala tunnustatud spetsialistid välismaalt. Doktoriõpe toimub põhiosas eesti keeles ja arstiteaduskonnas ei ole planeeritud selle muutmist ingliskeelseks. Küll aga tuleks doktorantidele kasuks kuulata välisõppejõudude loenguid, mis muidugi peetakse inglise keeles. Kindlasti selliste loengute osakaal aja jooksul kasvab, ja kui see ka ulatub kuni 25%ni õppetöö mahust, ei oleks see oht eesti teaduskeelele.

Demograafilised suundumused on sellised, et 5–6 aasta pärast on meil poole vähem üliõpilasi

kui praegu. Lihtsalt noori inimesi on vähe. Prof T. Asseri hinnangul on kõrgkooli taseme säilitamise eeltingimus n-ö kriitiline mass üliõpilasi ja õppejõude, et tagada ülikooli optimaalne tegutsemise õppeteadusasutusena. Kui kõrgkoolis ei tehta teadust, halveneb paratamatult õpetuse kvaliteet – see on üle ilma tunnustatud aksioom. Võib eeldada, et kõrgkoolide konkurents üliõpilaste pärast kasvab ja kõrgkoolid teevad juba praegu plaane, kuidas olla atraktiivne õppeasutus ka väljapool Eestit elavatele potentsiaalsetele tudengitele. Vältimatu on see, et suureneb inglise keele osa õpetuskeelena. Kas see tõrjub lõpuks eesti keele ülikoolist välja? Tingimata ei pea see juhtuma, sõltub sellest, kas eestlased suudavad olla bioloogiliselt jätkusuutlikud, arvab prof Asser.

Arstiteadusel ja arstiteaduskonnal on siinjuures oma spetsiifika. Arstiabi kvaliteedi üheks mõõdupuuks on patsiendi rahulolu osutatud abiga. Selle üheks eeltingimuseks on võimalus suhelda arstiga oma emakeeles, et saaks arstile oma olukorda kirjeldada ning saaks ka arsti seletustest aru. Arstiõpe eesti keeles peab igal juhul alles jääma, vähemasti senikaua kuni on alles Eesti riik. Prof Asser on veendunud, et inglise keele pealetungi ei pea kartma, tuleb lihtsalt mõista maailmas toimuvat ja sellega peab kaasa minema. Samal ajal tuleb säilitada ja arendada eesti meditsiinilist oskuskeelt, anda välja teadusajakirja ja kirjastada meditsiiniraamatuid eesti keeles.

Vesteldes Eesti Teaduse Akadeemia asepresidendi prof Ain-Elmar Kaasikuga, küsisin, kas eesti keelel on teaduskeelena tulevikku.

Prof A-E. Kaasik oli veendunud – teadus on rahvusvaheline ja suhtluskeeleks teaduses on inglise keel. Samas on arstiteadusel oma eripärad. Toonitatakse, et meil on rahvusülikool ja see peab

edendama rahvusteadusi. Rahvusülikool tähendabki seda, et õpetatakse rahvuskeeles, millel on kõik kultuurkeelee dimensioonid, kaasa arvatud teaduskeel.

Millist teadust peaks rahvusülikoolis (rahvusriigis) arendama? Prof A-E. Kaasiku veendumuse järgi eelkõige teadusuuringuid, et leida lahendusi neile probleemidele, mis on riigi ja rahva jaoks olulised ning mida teised riigid ega teadlased meie eest ära ei tee. Biomeditsiinis on sellised suunad näiteks haiguste levimus, selle jälgimine, haiguste ja puuetega inimeste elukvaliteet jms. Sellelaadsed uuringud võivad olla huvitavad ja kasulikud ka teiste maade teadlastele, kuid eelkõige vajame neid teadmisi omal maal. Teadust tehakse pajuski maksumaksja raha eest ja maksumaksja peab saama tagasi infot. Seda peab publitseerima meditsiinivaldkonna teadusajakirjas ja ka populaarteaduslikes väljaannetes. Selleks peab säilima ja arenema keel ning erialane terminoloogia.

Rahvusülikoolis tuleb arendada teadust neis suundades, mida sisaldavad kõrgkoolide õppekavad. Meie piiratud rahalisi ja inimressursse arvestades on siin vältimatud integreeritud uurimisprogrammid. Selles suunas kulgeb ka praegune areng.

Kolmandaks tuleks akadeemia asepresidendi hinnangul arendada teadust neis suundades, kus on juba olemas efektiivsed uurimisrühmad ja rahvusvaheliselt väljapaistvad tulemused. Kuid see ei saa olla prioriteet. Vanarahva tarkus ütleb küll, et kasta vaid seda puud, mis hästi kasvab, kuid riigi ja rahva säilimise huvides on vahel hädavajalik turgutada ka kidurat puuksa. Nii peab ka meie teaduspoliitika olema suunatud esmajoones riigi ja rahva seisukohalt vajalike probleemide lahendamisele.

Ajakirja peatoimetajana on teada, et sageli ei ole teadlased ja õppejõud küllaldaselt motiveeritud

kirjutama eestikeelsele teadusajakirjale. See on vähese levikuga, akadeemilist edukust hinnatakse eelkõige artiklite põhjal, mis avaldatud rahvusvahelistes ajakirjades (Medline'is refereeritud).

Kas eestikeelne Eesti Arst võiks ka Medline'i jõuda? Põhimõtteliselt kindlasti, sest mitteinglisekeelsetele ajakirjadele ei ole sinna pääs takistatud. Määrab ajakirjas avaldatud artiklite kvaliteet. Siin saab toimetus üksi vähe ära teha. Kui meie teadlased ei saada oma kõrgetasemelisi töid ajakirjale, ei ole ka meie ajakirja teaduslik tase rahvusvaheliselt hinnatud. Samas on Eestis tehtud heatasemelist meditsiiniteadust vaja tutvustada kogu arstkonnale. Ei ole võimalik, et keegi suudaks ligi 5000 ajakirja (nii paljusid refereerib Medline) kas või sisukorraga tutvuda. Eestikeelne teadusajakiri saaks meie endi spetsialistide abiga Eesti arstkonda kursis hoida olulisemate arengusuundadega meditsiinis. Et säilitada ja edasi viia meie arstide ja arstiabi kvaliteeti, on arstide harimine ja kõige uuega kursis hoidmine hädavajalik. Eestikeelne teadusajakiri pakub selleks võimaluse ja arstiteadlaste vähemasti moraalne kohus on Eesti meditsiini edasi viia. Akadeemilise tegevuse eesmärk ei ole vaid Medline'i ingliskeelsete artiklite avaldamine, vaid ka meditsiini arendamine Eestis.

Meie inimesele – maksumaksjale, patsiendile – läheb vähe korda see, kui palju väärt publikatsioonid on meie arstiteadlased avaldanud, nad hindavad meid selle järgi, kas Eestis on võimalik saada kvaliteetset arstiabi ja kui haritud on meie arstid.

Edaspidised kommentaarid oleks juba liiast. Eesti meditsiinkeelel on tulevikku, kui me ise seda tahame. Inglise keel tuleb selgeks õppida nagunii!

eestiarst@eestiarst.ee